
MÜLKİYET ve HAYAT*

Robert A. NISBET

Tercüme: M. Fatih Serenli – Kudret Bülbül

‘Medeni insana göre’ diye yazar 1915’te Paul Elmer More, ‘mülkiyet hakları yaşam haklarından daha önemlidir.’ ‘Her şeyden öte’ More devam eder, ‘hayat ilkel bir şeydir; yani medeniler olarak önem verdiğimiz değerlerin biyolojik temelinden başka bir şey değildir’. ‘Onu bize hayvan için olduğundan daha anlamlı kılan şey hayvanlarla paylaştığımız yiyecekten insan tasavvurunun en rafine ürünlerine kadar sahip olduğumuz mallarla ilgilidir.’

İlginçtir, bu kelimeler yazarı tarafından, John D. Rockefeller’i doğrudan eleştirmek için yazılmıştır. Ancak bunlar, polis tarafından emir verildiğinde Rockefeller’in maden arazisinde, dağılmayı reddetmelerinden dolayı işçilerin öldürüldükleri Colorado’daki Ludlow Katliamı olarak bilinen olayda Rockefeller’in rolünü eleştirmek için değildir. More’un mülkiyetin yaşamdan daha can alıcı olduğu açıklaması, Rockefeller’in özel mülkiyetini korumak için yaptıklarını samimiyetsiz, yapmacık, belirsiz ve yalpalayan bir biçimde *savunmasıyla* ortaya konmuştur.

1793’teki bir mektupta Burke, ‘Fransa’yı yıkan ve bütün Avrupa’yı yakın bir tehlikenin ağzına getiren diğer uğursuzluklara neden olan,

---

* Robert A. Nisbet’in *Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek* (Kadim Yayınları, Ankara, 2007) adlı kitabının “Mülkiyet ve Hayat” başlıklı bölümünden (s.114-130) alınmıştır.

mülkiyetin küçümsenmesi ve mülkiyetin kökenine karşı devletin belirli yapay çıkarlarının yerleştirilmesidir' diye yazar.

Aralıksız olarak *Düşünceler*'de ve Burke'ün Fransız Devrimi ve Devrimin yol açtığı Avrupa krizleri hakkında yazdığı hemen hemen bütün diğer her yerde tahrip etme, kamulaştırma veya katı düzenleme aracılığıyla mülkiyet karşıtı ortaya konan Jakoben saldırının Hıristiyanlığa (veya monarşiye ve aristokrasiye) karşı işlenen şeye denk bir suç olduğunu kabul etmektedir. Hiçbir şey muhafazakâr zihindeki ortaçağa ait realist unsuru Burke'ün *eski rejimdeki toplu mülkiyeti* savunmasından daha iyi resmedemez: Mülkiyet hem tapuda hem de tarihî gelenekte büyük, yarı-kamusal, kiliseye ait vakıflar ve üniversiteler ve hayır kurumları da içinde olmak üzere sivil vakıfların elinde tutulmaktadır. Doğal hakların bireyseliği adına Jakoben yöneticiler toplu mülkiyetin mevcut olmadığını ilan ettiler; doğal hukuk teorisinde yalnız bireyler mülkiyete hak kazanabilirlerdi. Burke bunu içlemektedir. VIII. Henry manastırları soyduğunda o en azından manastır idaresindeki sapsmaları bulmayı veya buluyor görünen bir komisyon kurmayı teklifi etmişti. Ancak bilmiyordu veya bilemezdi ki,

Despotizmin etkin bir aracı da bu büyük saldırgan silahlarda (insan hakları) bulunmaktaydı... şayet kader onu günümüze kadar erteleseydi onun işini dört teknik terim – *felsefe, aydınlık, özgürlük, insan hakları* – yapmış olur ve onu bütün bu dertten kurtarırdı; dolayısıyla özlü büyümlü sözlerden başka bir şeye ihtiyacı olmazdı.

Muhafazakâr mülkiyet teorisinde güçlü bir Roma karakteristiği vardır. Mülkiyet insanın harici bir uzantısından daha fazlasıdır; insan ihtiyacının cansız hizmetçisidir. O, medeniyette her şeyin ötesinde, insanın insaniyetinin, onun bütün doğa üzerindeki üstünlüğünün tam koşuludur. Romalı iddiaya göre bir insan çok eski dönemlerden birinde bir toprak parçası alıp onu 'benim' diye ilan etmedikçe insanın toprak üzerindeki ve onun üzerinde bulunan her şeyin üzerindeki egemenliğini iddia etmesi ve böylece bunun medeniyetin gelişiminde ilk adım olması mümkün olmazdı. Roma Hukukunda özellikle orijinal tabletlerde ve Cumhuriyet hukukunda *familia* teriminin esas ve kök anlamı olan mülkiyet, yani başta gerçek mülkiyet, yani toprak olmak üzere, hane hukuku olan *partia potestas*'ın bütününe içine alan gerçek mülkiyettir. Mülkiyet, Senato tarafından belirlenen ağır ve unutulmaz bir suç durumu dışında hiçbir zaman aileden uzaklaştırılmaz. Cumhuriyet boyunca herhangi bir *bireysel* mülkiyet

hakkı bilinmezdi ve dolayısıyla tasavvur olunamaz bir gerekçeyle basitçe reddedilmezdi. İmparatorluk döneminde ise Sezar'dan başlayarak mülkiyetin aile tarafından kontrolü aşınmaya ve bireysel aile mirası hakları çoğalmaya başladı.

Muhafazakâr mülkiyet düşüncesinin ve bu düşüncenin güçlü Romalı-feodal unsurunun bütün esası tabii ki, mülkiyeti muhafaza yasalarında ve örflerde en büyük oğul önceliği olarak görülmelidir. Her ikisi de mülkiyetin *aile* karakterini korumak, onu bireysel mülkiyetin belirsiz, muhtemelen geçici sahipliğinden alıkoymak için tasarlanmıştır. Ortaçağ aile ve evlilik hukuku hakkındaki her şey, kadının iffeti üzerindeki sert vurgu, işlenen zinaya karşı kadına eşi tarafından uygulanabilecek feci ceza da dahil olmak üzere, mülkiyete ve mülkiyetin meşru intikaline duyulan mutlak saygıdan kaynaklanmaktadır. Batı tarihinde modernitenin başlaması göz önüne alındığında en büyük oğul önceliği ve mülkiyeti muhafaza hukukunun kaldırılması en azından Büyük Değişimin tek başına etkisi kadar etki yapacaktır.

Tocqueville tarihteki aile-mülkiyeti molekülünün hayati rolünden o kadar derinden etkilenmişti ki, *gerçek* Amerikan Devrimini, Büyük Britanya'ya karşı Devrimci Savaşı içine alan olaylar olarak değil, ancak yeni kurulan devletler tarafından Devrimden adeta hemen sonra mülkiyetin yapısında yapılan derin değişimler olarak görüyordu. İngiliz sömürge mirasının unsurları olan en büyük oğul önceliği ve mülkiyeti muhafaza yasasının hâlâ var olduğu bu devletler, cumhuriyet doğduğunda bu eski gelenekleri ortadan kaldırmak için istisnasız süratle harekete geçmişlerdi. Tocqueville 'eşit mülkiyet bölüşümü' ile yer değiştirecek olan en büyük oğul önceliği ve mülkiyeti muhafaza hakkının sona ermesinin sadece bir tek sonuç doğurabileceğini düşünüyordu: 'aile hissi ile ataerkil devletin mülkünün korunması arasındaki samimi bağ ortadan kaldırılmaktadır, mülkiyet aileyi temsil etmekten çıkmaktadır.' Bu erime, aile mülkiyeti molekülünün parçalanması, Tocqueville'in düşüncesine göre Amerikan örneğinde olduğunu gördüğü *bencillik* (*egoisme*) ve *bireycilik* (*individualisme*) getirmişti. 'Aile onurunun ortadan kalktığı yerlerde bireysel bencillik yürürlüğe girmektedir. Aile fikri müphem, kararsız ve belirsiz olduğu sürece bir kişi var olan kendi çıkarını düşünür; takip eden neslin ya da daha ötesinin değil, kendi ihtiyaçlarını karşılar.' *Amerika'da Demokrasi* eserinde Tocqueville, bu ifadelerle gerçekte Fransız soydaşları kadar Amerika'yı düşünmemektedir; ancak temel nokta aynıdır.

Burada Tocqueville'in, 1848 devrimi boyunca ilk nesil Fransız yasamasındaki tecrübelerini aktardığı *Hatıralar*'ında kendisini açığa vurduğu da eklenebilir. Bir yasa koyucu olarak düzenli olarak varlıklı sınıf lehine oy kullanmış; 'ticaret yasalarını' 'Tanrıların yasası' olarak görerek tamamen *laissez-faire* ilkesini benimsemiş; kendi arkadaşı olan John Stuart Mill'i değil, Nassau Senior'ü model ekonomist olarak almış; Tanrı'nın verdiği talihsizliklerin hükümet tarafından azaltılacağını düşünen 'kandırılmış' insanları aşağılamış; hükümet başkanı Lamartine'i yasama meclisinin etrafında toplanan işsiz kalabalıkları silahlı güçlerle dağıtmadığı için şiddetle eleştirmiş; ve son olarak Edmund Burke'e güçlü bir hayranlık duymuştur.

Burke de *Laissez-faire* ilkesinin bir öncüsü olabilirdi. *Fransız Devrimi üzerine Düşünceler* kitabının son bölümü neredeyse tamamen halkın ekonomik, sosyal ve moral işlerinde doğrudan hükümet gücü ve geliri kullanmak için plan üzerine plan düzenleyen Jakoben yönetim felsefesinin doğurduğu zararlarla doludur. Katı bir yerelcilik ve adem-i merkezîyetçilik felsefesini gördüğümüz *Kıtlık üzerine Düşünceler ve Ayrıntılar*'da, söz insanların hayatındaki kıtlık ve benzeri felaket zamanında hükümetin oynaması gereken muhtemel role gelince tavsiye aynıdır:

İhtiyaç anımızda gereksinimlerimizi karşılamak hükümetin yetkilerinden değildir. Devlet adamının bunu yapabileceğini düşünmek boşunadır. İnsanlar onları geçindirir, onlar insanları değil. Hükümetin görevi daha fazla zarara engel olmaktır; bunda çok az pozitif iyilik yapabilir, *veya başka hiçbir şey yapamaz.* (İtalikler sonradan eklenmiştir.)

'İşçiye verilen ücret miktarı onun gerekli geçimi için oldukça az geliyorsa ve zamanın sefaleti de gerçek kıtlık tehlikesi kadar büyükse' ne olacak diye sorar Burke kendine. Burke burada da kararını sürdürür:

Böyle bir durumda görüşüm şudur: Bir kişi iş kurallarına ve adalet ilkelerine göre hiçbir şey talep edemezse bu dairenin dışına çıkar ve merhametin yargı sahasına kalır. Bu yetki sahasında hâkimin yapacak hiçbir şeyi yoktur; onun müdahalesi, görevi onu korumak olan mülkiyeti çığnemesidir. Hiç şüphesiz fakirlere yardım bütün Hıristiyanlar üzerine mecburi bir ödevdir, tabii borçlarımızı tam olarak ödedikten sonra, ve doğal olarak bize son derece hoş geldiğinde...

O halde Burke'e göre yardım, kilisenin bir görevidir; ailenin, köyün veya mahallenin olduğu gibi; ama asla hükümetin değil:

Şehirlerde ve kasabalarda insanların ağlaması, maalesef en fazla dikkat edilmesine rağmen (onların kalabalığı ve birleşmeleri korkusundan), gerçekte, bu konuya en az önem verilmelidir; Vatandaşlar kendilerini besleyecekleri, kendi geçimlerine ... çok az ya da hiç katkıda bulunmayacakları araçlara mutlak bir vurdumduymazlık içindedirler.

Ne kadar uğraşsaksak uğraşalım Disraeli'ye döndüğümüzde Burke'ün konumunu dengelemek için – usta parti taktik manevraları dışında – hiçbir şey değilse bile çok az şey buluruz. Onun istediği ve sonunda elde ettiği Muhafazakâr Parti'nin büyük seçmen kitlesi, kendi içerisinde bir yardımseverlik ya da refah felsefesi hakkında hiçbir şey söylememektedir. O yoksul ve çilekeşlerin hayatlarını geliştirmekten daha ziyade seçmen tabanını kullanarak tahtı, aristokrasiyi ve kiliseyi güçlendirmekle meşguldü. 1867'de partisi için kitle tabanı elde etti; Başbakan olduktan sonra da 1874'te reform tasarıları getirdi. Bunlardan neredeyse hiçbirinin halkın refahı ile alakalı değildi. Bunlar çoğunlukla sağlık önlemleri ile alakalıydı. Disraeli'nin kendi 'reform' tasarıları hakkındaki küçümseyici ve alaycı ifadesi ise şöyleydi: *Sanitas sanitatum; omnia sanitas –sağlık, sadece sağlık, başka bir şey değil*. Sağlık önlemleri ötesinde tasarılar, seçmenleri kurnazca yeniden bölgeleştirme ile ve işçi ile işveren arasındaki sözleşmelerle ilgileniyordu.

Disraeli'nin en son ve en iyi biyografi yazarı olan Robert Blake şöyle yazar: 'Kendi döneminin bütün politikacıları gibi Disraeli de 'liberal' kanada ayak uydurmak zorundaydı... Birçok muhafazakâr lider Disraeli'nin kurallarına özlem duymasına rağmen genellikle Peel'in uygulamasını takip ediyordu. Disraeli de böyle yaptı.' Blake şöyle devam eder: 'Belki de o, muhafazakâr partinin herhangi bir "felsefesini" hissettirmede şanssız veya akılsızdı... Zira iktidarda iken, düşmanlarına bunu hayata geçirmek konusunda çok az şey yaptığını gösterme fırsatı verdi...'

Disraeli'nin içten bir Muhafazakâr Parti sosyalisti olduğu yönündeki hâlâ var olan inancın temeli onun 1840'larda Eton ve Cambridge'ten yeni seçilen, Avam Kamarasında tanınmaya istekli ve 'Genç İngiltere' olarak bilinen düşüncenin sahibi olan iki genç partili olan Lord Manners ve George Smythe ile olan kısa ve yarı-çıkarcı ilişkisinde yatmaktadır. Bu İngiltere'de faydacıların ve fabrika sahiplerinin tesirini bozmayı amaç edinen küçük bir hareketti. Robert Blake, Muhafazakâr Parti tarihinde şöyle yazar: 'Bu ihtimal özellikle idealistlerin, romantiklerin, hayalperestlerin, endüstri öncesi fazlasıyla hayalci altın çağa geri dönen herkesin hoşuna gitmişti.' 'Genç İngiltere' fazla sürmedi. Hatta kurucusu olan Manners bile çok sert

bir zihniyet dönüşümü yaşadı. Manchester için ilk tavsiyesi onun manastır sistemini benimsemesi idi. Ancak Lancashire'a yaptığı bir ziyaretten sonra anladı ki, fabrikalardaki mülkiyet bağı feodalizmin yeni ve umut verici bir formu idi. 'Bu kadar tamamlanmış bir feodal sistem hiçbir zaman olmadı' diye yazar fabrikalar hakkında: 'ruh ve beden bir adamın emrindedir veya olmalıdır. Benim anlayışıma göre bu hiçbir şekilde kötü bir toplum durumu değildir.' Yüzyılın sonuna doğru Winston'ın babası Randolph Churchill tarafından başı çekilen küçük bir grup Muhafazakâr Parti politikacısı arasında yeniden bir canlanma oluşturduysa da 'Genç İngiltere' hareketini sona erdirmek fena bir yol değildi. Bu grup arasında bir 'Dördüncü Parti' düşüncesi hayata geçmişti. Blake onlara saygın bir defin düzenler: 'Ne Genç İngiltere ne de Dördüncü Parti önemli herhangi bir şey elde edemedi, ancak onların hatırası siyasal yaşamın sıkıcı, monoton bir meslekten başka bir şey olmadığı düşüncesindeki iflah olmaz romantiklere daima bir işaret olacaktır.'

Dikkatlerimizi John Henry Newman'a çevirdiğimizde bir Muhafazakâr refah devletçiliği arayışından daha iyisini bulamıyoruz. Kamu politikası üzerine yayınladığı yegane şey 1855'teki *Who's to Blame?* (Kim Suçlu?) kitabıdır. Burada Kırım felaketi dolayısıyla İngiltere'de ortaya çıkan krize değinmektedir. Kitapta yakın geçmişinde 'hükümete' aşırı katılımı bilinen ancak onun koruyucu otoritesine katılmayan bir halkın tehlike dönemlerinde paniklemeye doğal olarak hassas olması ile ilgili dokunaklı bazı gözlemler vardır. Newman'ın nefis çalışması çoğunlukla İngiliz anayasasının güçlü bir savunusudur. Bu savunmanın içinde büyük oranda Newman'ın Disraeli gibi saygı duyduğu Burke'ün felsefesi de vardır. Ancak refah konularında Burke'den farklı olan bir hükümet politikası önerisi bulmak için oldukça uğraşılmalıdır. Newman da Burke ve Disraeli gibi mülkiyet ve aristokrasi konusunda aynı inanca sahiptir. Reform konusunda pek istekli değildir. Bu yüzden 1832'deki Reform Yasası Teklifine karşı çıkarken Wellington'un yönelttiği soruyu aktarır: 'Kralın İdaresi nasıl sürdürülecek?'

Bismarck çoğu kez 'modern refah devletinin babası' olarak ünlenir, ancak Disraeli için bunu söylemek zordur. İşsizlik ve hastalık sigortası tasarılarını tamamen Bebel önderliğindeki baş belası Sosyalistlere engel olmak ve onları zayıflatmak için öne sürmüştür ki, bunda başarılı da olmuştur. Ancak Prusyalı özde muhafazakâr Bismarck, tasarılar hakkında çok az şey yapmıştır ki, geniş hatıralarında tasarılarından herhangi bir ba-

his yoktur. Bu tasarılar Bismark'ın felsefesi kadar Churchill'in 1909'da partiden çekilip Lloyd George'un devrimci bütçesini desteklemesindeki (onun hayat boyu suçlanmasına yol açan) kaçamağı ile de ilgiliydi. 1909'da Churchill aslında Avam Kamarası'nı zayıflatma ve hatta bundan önce bazı ılımlı adımları destekleme faaliyetleri içerisinde yer aldı. Ancak Churchill'in o zamanki güdülerini ne olursa olsun onun muhafazakâr devlet ideolojisindeki özlü ve kalıcı değişimi bunlardan biri değildi. Her nasılsa İkinci Dünya Savaşı süresince, kendisini, Stalin'in ve Sovyetler Birliği'nin kucaklaması ızdırabına – veya onun onları kucaklamasına – izin verebildi. Ancak savaş, onun diğerleri yanında Sosyalist Attlee ve Bevin ile olan savaş arkadaşlığı gibi, zorlukla sona erdi. Seçim için erken kampanya konuşmasında şöyle diyordu: 'Şüphe yok ki sosyalizm, totaliteryanizm ve devlete sefilce tapma ile iç içe örülmüştür.' O buna İngiltere'de bir Sosyalist hükümetin çabucak 'Gestapo-tipi' bir gizli polisliğe başvuracağı inancını da eklemekteydi. Bu otantik Churchill, Burkeçü Churchill'di, yani toprak mülkiyetine, aristokrasiye, monarşiye ve imparatorluğa sınırsız sadakatin Churchill'i.

Muhafazakârlık ve mülkiyet – ve sosyal refah – üzerine yazdığım şeylerin hiçbirisi muhafazakârların zorunlu olarak yoksul ve sefil olanların haline kayıtsız olduğu anlamına gelmemektedir. Onların iddiaları kolayca şu şekilde ortaya konabilir: aileden başlayan, mahalleyi ve kiliseyi de içine alan gruplar gereken şekilde yardım sunmak için kurulmuştur ve bu *müşterek yardım* biçimindedir; bürokrasiden gelen yardım şeklinde değil. Böylesi gruplar doğal olarak aracı kurumlardır; bunlar bireye daha yakındırlar ve toplumsal etkinlik açısından bireyin doğal müttefikleridir. Hükümetin ilk amacı tarihî gelişime dayanarak bireylerin yaşamındaki problemlerin büyük çoğunluğu ile baş etmek üzere en iyi şekilde yerleşen bu *grupların* etkinlik şartlarına bakmaktır. Ancak işaret edilen şey, birey sınıflarına doğrudan verilen refah yardımı sayesinde bu grupları bertaraf etmek, muhafazakârlara göre, bir bakıma ayrımcılığa ve verimsizliğe ve bu grupların önemini acımasızca aşındırılmasına bir davetiyedir. Kullanmama ve dumura uğrama sosyal evrime gerçekten çok uygun düşmektedir. Lamennais bunu güzel bir biçimde ortaya koyar: Merkezi-leştirme merkezde bir felç ve çevrede bir kansızlık yaratır. Bu ve özellikle refah meseleleri, tarihsel ve *mutatis mutandis*¹ olarak muhafazakâr duruş niteliğinde olduğu gibi durmaktadır.

¹ Gerekli değişiklikler yapılarak, farklı hususlar göz önünde tutularak (çn).

‘İnsan gruplarının toprak parselleri ile ilgisi’ diye yazmaktadır Namier, ‘politik tarihînin temel içeriğini oluşturmaktadır.’ Hatta bu ilgi toprak olmasa bile para, bono, borç senedi ve krediyi de içeren ‘yumuşak’ mülkiyetten ziyade bizzat topraktan başlamak üzere elle tutulur, görülebilir, esasen gizlenemez şeyler formunda *dayanıklı* mülkiyet biçimindedir. Ondokuzuncu yüzyıl boyunca muhafazakâr yazında Atlantığın her iki yakasında da mülkiyete ve onunla insan topluluğu arasındaki ilişkiye verilen güçlü bir feodal ilgi vardır. Disraeli romanlarının önsözünde 1870’de şöyle yazmıştır: ‘Feodal sistem eskimiş olabilir, ancak onun ana ilkesi – mülkiyet hakkının yerine getirilmesi olmalıdır – iyi yönetimin esasıdır.’ Hayır ve karşılıklı yardım devletin kendisinden değil, ancak mülkiyette kökleşmiş olduğu kadarıyla insan topluluklarının bağından ve zincirinden gelmelidir. Şu ana kadar bu dogmanın az ya da çok demokratik varyantı, nerede olursa olsun Batı toplumunda muhafazakârlığın esasının bir parçasıdır.

İnsanın karşılıklı bağımlılığını esas alan bu feodal görüş, geniş ölçüde toprağa bağlı dayanıklı mülkiyet türüne dayalı idi ve hâlâ da öyledir. Burke bunu biliyordu ve bu konudaki görüşünü Fransa’daki ‘para gelirleri’ (monied interests) ve Jakobenler tarafından aile, sınıf ve mülkiyete karşı çıkarılan yasa ve düzenlemelere karşı belagatle dile getirilmiş öfkesinde ortaya koymaktaydı. O iki güç arasında bir bağ olduğuna inanıyordu:

Her zaman hissedilmese de, soylu eski arazi geliri ile yeni para geliri arasındaki savaş devasaydı. Çünkü uygulanabilir gerçek gücün çoğu para gelirinin elindeydi. Para geliri kendi doğası gereği herhangi bir maceraya daha hazırlıklıdır; ona sahip olan kişi yeni girişimlere daha eğilimlidir... dolayısıyla para geliri, değişim isteyen herkes tarafından kendisine başvurulacak bir servet türüdür.

Tocqueville, Burke’ün hareketli, taşınabilir para mülkiyetine karşı beslediği nefreti paylaşıyordu; fakat doğrudan şiddetle eleştirmek yerine onu ‘isteklerinde orta sınıfa her zaman eşlik etmesi gereken istikrarsızlığın ana nedenlerinden’ biri olarak tespit ediyordu. Amerika’da gerçek bir arazi sahibi sınıfı olası değildi. Demokrasilerde insanlar, toprağı bir yaşam yolu olarak değil, ticarî değerde yükselen ve düşen bir eşya olarak görürler. Tarihsel olarak Tocqueville ve birçok muhafazakârın düşüncesinde arazi, bir servet biçimi olarak (her ne kadar bazı durumlarda gönülsüz de olsa) yüksek derecede sosyal ve ekonomik sorumluluktan ayrılmazlığı ile ken-

dini göstermektedir. Yani toprak, toplumsal ekonominin temeli olarak işlenmek ve muhafaza edilmek için çok sayıda uşak gerektirmektedir. Dolayısıyla insanlar için iş toprak refahının içinde yerleşiktir. Ancak bu durum hisselerde ve senetlerde bulunan daha yumuşak refah formları için bu kadar geçerli değildir. Lecky *Demokrasi ve Özgürlük* adlı eserinde, ticaret ve finansa dayalı yeni ekonomik düzende, toprak mülklerinin sahipleri için sadece eğlence yerlerine dönüşümünü incelemiştir. 'Arazi yerlerinin salt eğlence yerlerine dönüşmesi ve bunların herhangi bir mülkten veya emlak vergisinden bağımsız olması daha sıklıkla görülecektir.'

Toprak ve finansal, dayanıklı ve yumuşak, iki mülkiyet türü arasındaki mücadele Amerikan tarihindeki destanlardan birisi olmuştur. Batı'da belirli bir mülkü işgal edenler ile çiftlik sahipleri, hükümete ve finansal spekülátöre karşı geniş sığır sürüsü sahipleri kadar kararlı savaşılabirlerdi. Amerika'da Avrupalı ve Asyalı türü toprak (her türde ve boyutta arazi) hırsı gibi hiçbir şey gelişmemişse de, bu durum yine de Amerikan yaşamının ihmal edilmemesi gereken bir boyutudur. Bununla birlikte toprak için savaşanlar toprağa ve diğer dayanıklı mülke karşı bilinçsiz bir güven duyabilmekteydiler. Bu savaşta belirli bir hikmet vardı. Burke ve diğer muhafazakârların bildikleri gibi, her vatandaş her şeyden önemli olan 'toplumda bir tuğlası' olduğu duygusuna sahip olduğunda, her yurttışta gerçek bir düzen ve özgürlük duygusu inşa etmek çok daha kolaydır. Bu tür 'tuğla' bir kimsenin vicdanında arazi veya yetersiz bir dayanıklı mülkiyet formunda olduğu kadar baskın değildir. Orta Çağlardaki toprak sahibi aristokrattan ve çiftçiden günümüzün mal sahibi ve evsahibine "toplumda tuğlası" olma ilkesi nadiren bozulmuştur.

Tam anlamıyla bu hakikati muhafazakâr Joseph Schumpeter *Kapitalizm, Sosyalizm, ve Demokrasi* adlı eserinde bizi ikaz ederek dile getirmektedir; kapitalist toplumda zaten gelişmiş olan mülkiyetle birlikte gelen belli aşındırıcı güçler sayesinde ilerleyen sosyalizmin ve genel olarak sosyal demokrasinin işi oldukça kolaylaşmıştır. 'Kapitalist süreç, hisseleri duvarların ve fabrikadaki makinelerin yerine koyarak, hayatı mülkiyet fikrinin dışına çıkarmaktadır.' Schumpeter, Mülkiyet fikri ve inancı böylece sönük hale gelirken onu muhafaza etme iradesinin ve bununla da diğer bireysel hakları muhafaza etme fikrinin yok olacağı sonucuna ulaşır. Bırakalım mevcut güçler mülkiyet hissini aşınmasına çalışadursun, sosyalizme geçiş gerçekleştiğinde, 'insanlar bundan haberdar bile olmayacak' diye bağlar Schumpeter.

Modern tarihteki muhafazakâr mülkiyet felsefesinin başka bir boyutu endüstriyelcilik, ticarî ve teknolojik yönleriyle kapitalizmin muhafazakârlarca sıkça eleştirilmesinde yatmaktadır. Yukarıda vurguladığım gibi muhafazakârlık onsekizinci yüzyılın sonunda endüstri devrimine olduğu kadar demokratik devrime de bir cevap niteliği taşır. Burke *Düşünceler*'i yazmadan önce bile Batı Avrupa'da 'İngiliz sistemi' diye adlandırılan fabrikaları ve madenleri de içine alan modernizmi eleştiren önemli bir gelenekçi görüş vardı. Burke'te bununla ilgili çok az şey vardı. Sevgili arkadaşı Adam Smith gibi 'ticaret yasalarını' insanın doğal haklarından herhangi biri gibi 'ölümsüz' olarak niteliyordu. Birçok yerde algısı güçlü olan Burke, *Düşünceler*'de 'kiracının sahip olması gereken lahana bahçesi hakkı'na duygusal göndermesi ile Parlatmentonun bu hakka karşı takındığı 'törenselleştirme' muameleye ilişkin ince ironiden tümüyle habersizdi. Zira bu kurum önce toprak sahibi daha sonra ise sanayici kapitalist olan yeni sınıfın çıkarına düzinelerce hatta yüzlerce kuşatıcı yasa ile kiracıların lahana bahçesi haklarını sistematik olarak yok etmekteydi.

Ancak Burke bir kenara, kapitalizmin ve yeni ekonomik düzenin tenkidi ondokuzuncu yüzyıl muhafazakâr yazınında oldukça yaygındır. Coleridge 'ticaret'e karşı kuşkusunu ve insanların mülkiyet statüleri ile kişisiz tanımlanmasını açıkça ortaya koymuştur. Bir 'rahipliğin' üstünlüğü argümanını, geniş ölçüde ticaretin ve sanayinin, tarihsel sosyal bağ üzerindeki 'yırtma, parçalama ve yok etme' etkileri üzerine bina etmiştir. Southey, 1807'de basılan *İngiltere'den Mektuplar* adlı eserinde fabrika sistemi ve bu sistemden kaynaklanan korkunç kalabalık kasabaların ve şehirlerin İngiltere'ye getirdiği hastalıkları tenkit ederken olayları tıpkı bir ondokuzuncu yüzyıl sosyalisti gibi yorumlar. Southey, yeni kentlerdeki çalışan sınıfın mahallelerinde, örneği olmayan ahlâkî sapmalar ve hastalıklar tespit etmiştir. 'En ortak dini ve ahlâkî ilkelerden tamamen habersiz olarak onlar, bu kaçınılmaz şartlar altındaki insanların olacakları kadar sefih ve ahlaksızdılar.' Disraeli fikirlerine saygı duyduğu Coleridge ile neredeyse tam bir görüş birliği içerisinde 'bir tür eğirme makinesi, makine tipi millet'ten nefretini ifade etmiştir. Yüzyılın sonunda pek çok nedenle G. B. Shaw, birçok muhafazakârın kapitalizm eleştirisinin Marksist sosyalistlerinkinden ne kadar daha sert olduğu üzerine düşüncelerini açıklamıştır. Marksistler müstakbel sosyalizmleri için en azından kapitalizmin teknik çerçevesini kabul etmişlerdir. Birçok meselede muhafazakârlar için bu kapitalizmin en tiksindirici bir parçası idi.

Fransa'da Bonald'ın önünü çektığı muhafazakârlar ticaret, sanayi ve geniş şehirleri, Jakobenlerin doğal haklar doktrini kadar 'kurulu' toplumu tahrip edici görmüşlerdir. Taşra ve kent yaşamının aile ve mahalle üzerindeki mukayeseli etkisi üzerindeki ilginç bir denemesinde Bonald, bireyler arasında sosyal mesafeyi artırdığı, evlilik ve aile bağlarını gevşettiği ve bütün hayata, arazi/tarım esaslı taşra toplumunda olmayan paralı bir karakter verdiği gerekçesiyle kent yaşamını reddetmiştir. Bonald geleneksel toplumda çalışmanın asıl doğasının aileyi ve insanlar arasındaki işbirliğini kendiliğinden güçlendirdiğini vurgulamıştır. Şöyle yazar: 'Kent hayatı sakinleri için fizikî yakınlık sosyal uzaklığı getirir. Taşra hayatında ise insanlar fizikî olarak uzaktır, ancak sosyal olarak birliktedir.' Yüzyılın sonlarına doğru tüm bir sosyoloji okulu bu anlayış üzerinde yükseliyordu. Ve yüzyıl boyunca, aşırı muhafazakâr olan Chateaubriand, Balzac, Flaubert, Brunetiere ve Bourget'nin eserlerinde insanoğlunun hayatını tehdit eden bireysellik, sekülerizm, sosyal düzensizlik, kapitalizm ve popüler demokrasi tehlikelerine karşı bir saldırı vardı.

1820'lerden önce ve başlangıçta Katolik ve monarşi yanlısı olan görkemli Lamennais nedeniyle Katolik Kilisesinin ilgisi kaçınılmaz bir şekilde kapitalizm fenomenine doğru yönelmişti. Elbette kentin sanayi yaşamına olumlu bakan, onun birkaç milyon insanın refahı için önemli olduğunu görebilen piskopos ve kardinaler de vardı. Ancak 1820'lerden itibaren bu ana kadar Katolik dünyada kapitalizmi düşmanı ilan eden, kapitalist toplumdan ziyade 'dağıtımçı' topluma önem veren, bireyselci kapitalizme karşı meslek birlikleri ve kooperatifler oluşturmada Avrupa'da güçlü bir etki uyandıran canlı bir serbestçilik, eşitlikçilik ve sosyalizm veya sosyal demokrasi anlatımı görülmektedir. Yüzyılın döneminde, muhafazakârlığını tepkiselliğinin zirvesine çıkaran Charles Maurras, geleneksel toplumun yıkımından radikal demokratlar ve sosyalistler kadar kapitalizmi ve onun zenginlerini sorumlu tutmuştur.

Bu bölümü yine kapitalizme veya ekonominin diğer az ya da çok somut tarzına karşı gelişen muhtelif muhafazakâr tutumlara bakmaksızın, muhafazakârlık felsefesinin mülkiyetin kutsallığı konusunda çok katı olduğunu vurgulamadan kapatamayız. Her gerçek muhafazakârın kalbinde Russell Kirk'ün doğru bir şekilde yazdığı gibi 'mülk ve özgürlüğün birbiriyle ayrılmaz bir şekilde alakalı olduğu, ekonomik olarak eşitlemenin ekonomik ilerleme olmadığı; mülkü bireysel mülkiyetten ayırdığınızda özgürlüğün ortadan kalkacağı inancı' vardır. Irving Babbitt bunu daha ile-

riye götürür: 'Sosyal adaletin her formu... kamulaştırmaya götürür, ve kamulaştırma da geniş bir ölçekte uygulandığında ahlâkî standartları sar-sar, ve bu takdirde gerçek adaletin yerini kurnazlık hukuku ve kuvvet hukuku alır.'

Bizim çağımızda bile, asrın ve binyılın sonlarında, refah devletinin liberal-sosyalist ilkeleri neredeyse şimdiki bütün vatandaşların yaygın anlayışı haline geldiğinde, bir zamanlar dokunulmaz olan mülkiyete, Burke'ün 'para geliri' ve 'yeni tüccarlar'ı yanı sıra yasakoyucular ve onun 'politik teologlar' ve 'teolog politikacılar' diye lakap taktığı bürokratlar tarafından tecavüz edildiğinde, şimdi bile liberal, sosyalist ve muhafazakâr aklı en kesin anlama yolu, her düşüncenin en belirleyici saptama aracı olan mülkiyet sınavıdır. Romalılar ve daha sonra ortaçağ aristokratları ve çiftçileri mülkiyeti insan vücudunun bir uzantısı, uzuv ve hayat kadar kıymetli olarak gördüklerinde isabetli davranmışlardır. ABD'de muhafazakâr düşüncenin modern rönesansının sabah yıldızı olarak adlandırılan Richard Weaver'a göre mülkiyet 'en son metafizik hakktır.' Ancak liberallerin ve sosyalistlerin ihtiraslı hasmı Weaver bile özel mülkiyetin modern kurumlarını ve yeni formlarını bir yaşam yolu olarak kabul etmekte oldukça zorlanır. 'Modern barbarlığa karşı logos için başarılı bir direncin yapılabileceği bir yer arıyoruz' der Weaver. Öyle görünüyor ki, küçük çaptaki mülkiyet aynı zamanda bir savunma yeri olan böyle bir siper sunmaktadır. Yine de saldırgan operasyonlar da üstlenilmelidir.'

Dayanıklı mülkiyet, ki en iyisi toprak mülkiyetidir, ve tüzel olarak geniş ve şekilsiz olmayan mülkiyetin muhafazakâr zihindeki hatırası ve rüyası sağlamdır. Muhafazakârlar için yeryüzündeki egemen bir devlet kadar büyük, yüz binlere varan sayıda çalışanı ve birkaç milyon hissedarı ile AT&T gibi bir şirket düşüncesini kabul etmek, bütün Federal bürokrasiyi kabul etmek kadar zordur. Şüphe yok ki Batı Amerika'nın birçok muhafazakârı, Kuzeydoğu Amerika'nın ve onun büyük şirketlerinin genel merkez çalışanlarını, muhafazakâr olarak daha az samimi ve liberalizme meyleder görmektedirler. Nelson Rockefeller ile Burry Goldwater arasında Cumhuriyetçi Parti'de 1964'te gerçekleşen çekişme bunu göstermektedir. ▽

BİBLİYOGRAFİK BİR NOT*

Russell Kirk'in iki kitabı, *The Conservative Mind* ve *The Portable Conservative Reader*, Anglo-Amerikan muhafazakârlarının temel metinleri ve tarihi üzerine takdire şayan bir giriş sunar. Özellikle erken onsekizinci yüzyıl Alman Muhafazakârlığı üzerine, Karl Mannheim'in, *Essays on Sociology and Social Psychology*'sindeki 'Conservative Thought'u oldukça değerlidir. Erken Fransız muhafazakârları konusunda Harold Laski'nin *Authority in the Modern State*'indeki Bonald, Lammennais, Brunetiere ve Bourget hakkındaki bölümler gibi, John T. Mertz'in *History of European Thought in the Nineteenth Century*' si (toplum hakkındaki 4. cilt) faydalıdır. Benim *Social Group in French Thought* isimli çalışmam erken Fransız muhafazakârları ve onların hukuk ve sosyal reform alanındaki izleyicileri ile ilgilidir. Peter Viereck'in, *Conservatism Revisited*'i analitik ve tarihsel bakış açılarının yoğun birleşimi nedeniyle tavsiye edilir.

Aşağıdaki isimler bu çalışmanın büyük ölçüde dayandığı başlıca muhafazakârları ve onların çalışmalarını listelemektedir. Burke'ün *Reflections on the Revolution in France*'ı herşeyden önce gelir. Fakat Onun Amerikan kolonileri, British East India şirketi ve İrlanda üzerine konuşmaları ve az bilinen ama oldukça aydınlatıcı *Thoughts and Details on Scarcity*'si, Burke'ün siyasi ekonomi'ye en yakın çalışmasıdır.

FRANSIZCA: Louis de Bonald, *Théorie du Pouvoir* ve *Législation Primitive*, ikisi de onun *Oeuvres Complètes*'inde yer almaktadır (Bonald'ın çevirileri azdır); Joseph de Maistre, *Considerations on France* ve *Generative Principles of Constitutions* (Jack Lively tarafından yazılan de Maistre'nin harika antolojisine bakınız); Hugues Felicite de Lamennais, *Essai sur l'Indifférence* ve *Paroles du Croyant*; Renee de Chateaubriand, *The Genius of Christianity*; Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, *The Old Regime and the French Revolution*, ve *Recollections*; Paul Bourget, *Studies*; Bertrand de Jouvenel, *The Ethics of Redistribution* ve *Power*; Jacques Ellul, *The Political Illusion* ve *The Technological Society*.

İNGİLİZCE: Samuel T. Coleridge, *The Constitution of Church and State*; Robert Southey, *Letters from England*; Benjamin Disraeli, *A Vindication of the Constitution* ve onun romanlarından ya *Sybil* ya da *Coningsby* (Robert Blake'in zarif Disraeli biyografisi, Disraeli'nin siyaset felsefesi için en iyi ve en kısa yoldur.); Henry Maine, *Popular Government*; T. S. Eliot, *Idea of a Christian Society*; Chris-

---

* Çalışma kitabın bir bölümü olarak alındığından bibliyografyasının yeniden yapılandırılması mümkün olmadı. Dolayısıyla kitabın bibliyografyasının tamamının okuyucuya sunulması uygun görüldü. (Editörün notu)

topher Dawson, *Religion and the Modern State*; Michael Oakeshott, *Rationalism in Politics*.

AMERİKÂN KAYNAKLARI: John Adams, *Defence of Constitutions of Government*; Alexander Hamilton, *The Stand*, diğer şeyler arasında, farklı olarak, Fransız Devrimine Burkevari bir tepki; *The Federalist*; James Fenimore Cooper, *The American Democrat*; Orestes Brownson: bu olağanüstü düşünceye en iyi giriş Russell Kirk'dür, *Orestes Brownson: Select Essays*; E. L. Godkin, *Problems of Modern Democracy*; Henry Adams, *The Education of Henry Adams*; Brooks Adams, *The Law of Civilization and Decay*; Irving Babbitt, *Democracy and Leadership* ve *Rousseau and Romanticism*; Paul Elmer More, birçok yerde bulunan *Shelburne Essays*'ine bakınız; Russell Kirk, *A Program for Conservatives*; William F. Buckley, *Up From Liberalism*; Richard Weaver, *Ideas Have Consequences*; Peter Viereck, *Conservatism Revisited*; Robert Nisbet, *Twilight of Authority ve Prejudices: A Philosophical Dictionary*; Irving Kristol, *Reflections of a Neoconservative*.

ALMANCA: Karl Ludwig Haller, *The Restoration of the Social Sciences*; G. W. F. Hegel, *Philosophy of Right*; Wilhelm von Humboldt, *The Sphere and Duties of Government*; Otto von Gierke, *German Law of Associations*; Oswald Spengler, *The Decline of the West*; Eric Voegelin, *Order and History* ve *The New Science of Politics*; Wilhelm Ropke, *The Social Crisis of Our Time*.

